

Kohtuasi C-700/22**Eelotsusetaotlus****Saabumise kuupäev:**

15. november 2022

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Nejvyšší soud (Tšehhi Vabariigi kõrgeim kohus)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

26. september 2022

Hagejad:

RegioJet a. s.

STUDENT AGENCY k.s.

Kostjad:

České dráhy, a.s.

Správa železnic, státní organizace

Česká republika, Ministerstvo dopravy

[...] MÄÄRUS

Nejvyšší soud (Tšehhi Vabariigi kõrgeim kohus) [...] kohtuasjas, milles osalevad hagejad **a) RegioJet a.s.**, [...] **b) STUDENT AGENCY k.s.**, [...] ja kostjad **1) České dráhy, a.s.** [...] **2) Správa železnic, státní organizace**, (riigiasutus Raudteeamet) [...] **3) Česká republika – Ministerstvo dopravy** (Tšehhi Vabariigi transpordiministeerium), [...] ebaseaduslikult antud riigiabi tagasimaksmise ja kõlvatu konkurentsi eest kaitse asjas, mis toimub Městský soud v Praze's (Praha linnakohus), kohtuasja number Cm 6/2015, kaebajate kassatsioonkaebuse asjus Vrchní soud v Praze (Praha kõrgem kohus) 23. septembri 2020. aasta otsuse peale, kohtuasja number 3 Cmo 10/2019-463, muudetud 3. detsembri 2020. a määrusega, kohtuasja number 3 Cmo 107/2019-501, ja kostja kassatsioonkaebuse asjas 1) selle parandusmääruse peale, otsustas järgmist:

I. [...]

II. Kõrgeim kohus pöördub Euroopa Kohtu poole palvega Euroopa Liidu toimimise lepingu (ELTL) artikli 267 alusel vastata järgmisele eelotsuse küsimusele:

Kas Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 108 lõike 3 viimast lauset tuleb tõlgendada selliselt, et liikmesriigi kohtul tuleb kolmanda isiku (konkurendi) taotlusel algatatud menetluses kohustada kasusaajat tagastama abi, mis on antud seda sätet rikkudes, isegi kui nõukogu 13. juuli 2015. aasta määruse (EL) 2015/1589, millega kehtestatakse üksikasjalikud rakenduseeskirjad Euroopa Liidu toimimise lepingu (ELTL) artiklile 108, artikli 17 lõike 1 kohane komisjoni õiguse aegumistähtaeg on (kohtuotsuse kuupäeva seisuga) möödunud, mille tulemusel loetakse antud abi olemasolevaks abiks sama määruse artikli 1 punkti b alapunkti iv ja artikli 17 lõike 3 tähenduses?

Põhjendus:

I.

Juhtumi asjaolud ja senine menetlus Tšehhi Vabariigi kohtutes

1. Käesolevas kohtuasjas käsitletakse (muu hulgas) vaidlust rahalise hüvitise tagastamise üle, mis hagejate arvates kujutab endast kostjale 1 kostja 2 poolt kostja 3 osalusel antud ebaseaduslikku riigiabi.
2. Hagejad kui kostja 1 konkurendid väidavad, et kostja 1 kui müüja ja kostja 2 kui ostja vahel 26. juunil 2008 sõlmitud ettevõtte osa müügilepingu alusel müügihinna tasumise tulemusena anti kostjale 1 riigiabi ebaseaduslikult, kuna kokkulepitud müügihind oli ühelt poolt hagiavalduses märgitud summa võrra paisutatud ja teiselt poolt, tasudes müügihinna avalikes vahenditest, kapitaliseeris kostja 1 samas kinnistu, mille kostja 1 oli algselt omandanud riigi mitterahalise sissemaksena, et majandada raudtee taristut avalikes huvides.
3. Esimese astme kohus [Městský soud v Praze (Praha linnakohus)] jättis 6. veebruari 2019. aasta otsusega [...] hagi rahuldamata. Pärast hagejate esitatud apellatsiooni jättis apellatsioonikohus [Vrchní soud v Praze (Praha kõrgem kohus)] 23. septembri 2020. aasta otsusega jõusse esimese astme kohtu otsuse selle sisulises osas.
4. Apellatsioonikohus põhjendas oma otsust sellega, et komisjon ei viinud väidetava ebaseadusliku abi andmise asjas läbi ühtegi menetlust ning seega möödus nõukogu määruse (EL) 2015/1589 artikli 17 lõikes 1 sätestatud aegumistähtaeg. Apellatsioonikohtu hinnangul tuleks kõne all oleva müügihinna tasumine, isegi kui tegemist on riigiabiga, seega käsitada olemasoleva riigiabina ning seetõttu ei saa kohus selle tagastamist ELTL artikli 108 lõike 3 alusel nõuda.

5. Kaebajad esitasid apellatsioonikohtu otsuse peale kassatsioonkaebuse, väites, et seadust on kohaldatud ebaõigesti.

6. Kassatsioonimenetluses märkis kassatsioonikohus, et tema otsus asjas sõltub vastusest küsimusele, kas komisjoni õiguse aegumine abi tagasinõudmise tähtaja jooksul takistab liikmesriigi kohut, kohaldades vahetult ELTL artikli 108 lõiget 3, kohustamast abisaajat tagasi maksuma abi, millest komisjonile selle artikli kohaselt ei teatatud.

II.

Kohaldatav riigisisene õigus

7. Asja otsustamise aluseks on ELi õiguse vahetult kohaldatavate sätete kohaldamine. Riigisisese õiguse sätted ei ole kohaldatavad.

III.

Kohaldatav Euroopa Liidu õigus

8. ELTL artikli 107 lõike 1 kohaselt on juhul, kui aluslepingutes ei ole sätestatud teisiti, igasugune liikmesriigi poolt või riigi ressurssidest ükskõik missugusel kujul antav abi, mis kahjustab või ähvardab kahjustada konkurentsi, soodustades teatud ettevõtjaid või teatud kaupade tootmist, siseturuga kokkusobimatu niivõrd, kuivõrd see kahjustab liikmesriikidevahelist kaubandust.

9. ELTL artikli 108 lõike 1 kohaselt kontrollib komisjon koostöös liikmesriikidega pidevalt kõiki neis riikides olemasolevaid abisüsteeme. Ta paneb liikmesriikidele ette sobivaid meetmeid, mis on vajalikud siseturu järkjärguliseks arenguks või toimimiseks.

10. ELTL artikli 108 lõike 2 esimese lause kohaselt juhul, kui komisjon leiab pärast asjassepuutuvatelt isikutelt selgituste küsimist, et riigi poolt või riigi ressurssidest antav abi ei sobi siseturuga kokku artikli 107 järgi või et sellist abi kasutatakse valel eesmärgil, siis otsustab komisjon, et asjassepuutuv riik peab säärase abi lõpetama või muutma seda komisjoni määratud tähtaja jooksul.

11. ELTL artikli 108 lõike 3 kohaselt informeeritakse komisjoni kõikidest plaanidest abi määramise või muutmise kohta piisavalt aegsasti, et ta võiks avaldada oma arvamuse. Kui komisjon arvab, et mingi selline plaan ei sobi siseturuga kokku artikli 107 järgi, algatab ta viivitamata lõikes 2 ettenähtud menetluse. Asjassepuutuv liikmesriik ei tohi rakendada kavatsatud meetmeid enne, kui nimetatud menetluse järgi on tehtud lõplik otsus.

12. Nõukogu määruse (EL) 2015/1589 artikli 1 punkti b alapunkti iv kohaselt tähendab „olemasolev abi“ kõnealuse määruse tähenduses abi, mida peetakse olemasolevaks abiks vastavalt selle määruse artiklile 17.

13. Nõukogu määruse (EL) 2015/1589 artikli 1 punkti c kohaselt tähendab „uus abi“ selle määruse tähenduses kogu abi, see tähendab abikavasid ja individuaalset abi, mis ei ole olemasolev abi, sealhulgas olemasoleva abi muudatused.

14. Nõukogu määruse (EL) 2015/1589 artikli 1 punkti f kohaselt tähendab „ebaseaduslik abi“ uut abi, mis on kehtestatud vastuolus ELTLi artikli 108 lõikega 3.

15. Nõukogu määruse (EL) 2015/1589 artikli 17 lõigete 1 ja 3 kohaselt kehtib komisjoni volitustele abi tagasi nõuda kümneaastane aegumistähtaeg (lõige 1). Abi, mille suhtes aegumistähtaeg on möödunud, loetakse olemasolevaks abiks (lõige 3).

IV.

Esitatud eelotsusetaotluse põhjendus

16. Tundub mõistlik viidata sellele, et esitatud küsimus puudutab ainult abisaaja kohustust abi kui selline tagasi maksta (st ilma ELTL artikli 108 lõike 3 alusel ebaseaduslikust abiandmisest tulenevate muude võimalike nõueteta, sealhulgas nt intressid ennetähtaegselt antud abi või hüvitise eest).

17. Samuti näib mõistlik rõhutada, et käesolev kohtuasi ei puuduta küsimust, milline on liikmesriigi kohtu menetluses aegumistähtaeg (muidu seaduslikule) õigusele nõuda ebaseaduslikult antud abi tagastamist Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 108 lõike 3 alusel; küsimus seisneb vaid selles, kas abisaaja on kohustatud tagasi maksma ka sellise abi, mis nõukogu määruse (EL) 2015/1589 artikli 1 punkti b alapunkti iv ja artikli 17 lõike 3 kohaselt loetakse määruses nimetatud aegumistähtaaja möödumise tõttu olemasolevaks abiks, s.o abiks, millele (vähemalt nende sätete sõnastuse kohaselt) ei kohaldu ELTL artikli 108 lõige 3.

18. Viidatud ELi õiguse sätteid ei anna vastust, mis ei jätaks ruumi põhjendatud kahtlusteks seoses küsimusega, millist mõju avaldab komisjoni abi tagasinõudmise õiguse aegumine nõukogu määruse (EL) 2015/1589 artikli 17 lõike 1 tähenduses abisaaja kohustusele tagastada abi, mis on antud ELTL artikli 108 lõiget 3 rikkudes, milleks (muidu) selle sätte vahetu kohaldamise tulemusena oleks abisaaja kohustatud, või kas liikmesriigi kohtul tuleb anda korraldus selle kohustuse täitmiseks [vt nõukogu määruse (EL) 2015/1589 põhjendus 25, vt ka näiteks Euroopa Kohtu 11. juuli 1996. aasta otsus Syndicat français de l'Express international (SFEI) jt vs. La Poste jt (C-39/94 [EU:C:1996:285]), ja 8. detsembri 2011. aasta kohtuotsus Residex Capital IV CV vs. Gemeente Rotterdam (C-275/10 [EU:C:2011:814]).

19. Nõukogu määruse (EL) 2015/1589 põhjenduses 26 on tõepoolest märgitud, et õiguskindluse huvides on asjakohane kehtestada ebaseaduslikule abile kümneaastane aegumistähtaeg, mille möödumisel ei ole võimalik seda tagasi nõuda. Siiski ei ole selge, kas see piirang ja selle tagajärjed kehtivad ainult komisjoni võimalike otsuste tegemise suhtes (vastavalt selle määruse artiklile 16)

või kas mõni selle sätte mõju võib avalduda (ühtlasi) liikmesriigi kohtu otsustele ELTL artikli 108 lõike 3 vahetu kohaldamise alusel.

20. Ka komisjoni teatise riigiabi eeskirjade täitmise tagamise kohta liikmesriikide kohtute poolt (2021/C 305/01) on ühelt poolt öeldud, et nõukogu määrus (EL) 2015/1589 ei sisalda ühtki sätet liikmesriikide kohtute pädevuse ega kohustuste kohta (punkt 70), kuid samas rõhutatakse teatise ka, et riigiabi eeskirjade rakendamisel piirdub liikmesriikide kohtute roll selle hindamisega, kas abimeede kujutab endast olemasolevat abi, aga sellisel juhul ei saa liikmesriigi kohus kõrvaldada ELTL artikli 108 lõike 3 rikkumist (punkt 69).

21. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu arvates ei anna liidu õiguse asjakohased sätted seega kõnealusele küsimusele ühemõttelist vastust (või ei ole need *acte clair* id).

22. Euroopa Kohus on mitmes kohtuotsuses avaldanud arvamust komisjoni õiguse aegumistähtaaja lõppemise küsimuste ja tagajärgede kohta, mis puudutab abi tagasinõudmist vastavalt nõukogu määruse (EL) 2015/1589 artikli 17 lõikele 1 [või ka varem vastavalt nõukogu 22. märtsi 1999. aasta määruse (EÜ) nr 659/1999 artikli 15 lõikele 1, millega kehtestati EÜ asutamislepingu artikli 93 üksikasjalikud rakenduseeskirjad]. See toimus aga teistsuguse faktilise olukorra kontekstis või teistsuguste nõuete hindamisel kui käesolevas asjas.

23. 5. oktoobri 2006. aasta kohtuotsuses *Transalpine Ölleitung in Österreich GmbH jt vs. Finanzlandesdirektion für Tirol jt* (C-368/04 [EU:C:2006:644]) sõnastas Euroopa Kohus üldpõhimõtte, mille kohaselt määrus reguleerib ja tugevdab komisjoni praktikat riigiabi kontrolli osas ega sisalda sätteid liikmesriigi kohtute õiguste ja kohustuste kohta, mis on endiselt reguleeritud Euroopa Kohtu tõlgendatavas lepingus.

24. Seejärel selgitas Euroopa Kohus 16. aprilli 2015. aasta kohtuotsuses *Trapeza Eurobank Ergasias AE vs. Agrotiki Trapeza tis Ellados AE (ATE)* (C-690/13 [EU:C:2015:235]), et vastavalt määruse nr 659/1999 artikli 1 punktile b saab abi kvalifitseerida olemasolevaks olukorras, kus see anti pärast lepingu jõustumist asjaomases liikmesriigis, kuid selle määruse artikli 15 lõikes 3 sätestatud kümneaastane aegumistähtaeg on juba möödunud, seega ei ole liikmesriik sellise abi andmise korral kohustatud kohaldama EÜ asutamislepingu artikli 88 lõikes 3 sätestatud eelkontrolli menetlust. Kohus väitis seda seoses kommunaalpankadele antud privileegi kujul antud abi hindamisega, mis seisnes võimaluses seada ühepoolset hüpoteek liikmesriigi 1929. aasta seaduse alusel, või selle sätte riigisisese kohaldamise või kohaldamata jätmise hindamisega. Seega ei kehti see liikmesriigi kohtu kohustuse kohta kohustada abisaajat tagastama rahalist abi (või antud rahalise hüvitise tagastamist abi andvale asutusele) selle abisaaja konkurendi hagi alusel.

25. Euroopa Ühenduste Esimese Astme Kohus märkis oma 30. aprilli 2002. aasta kohtuotsuses *Government of Gibraltar vs. Euroopa Ühenduste*

Komisjon (T-195/01 ja T-207/01 [EU:T:2002:111]), et määruse 659/1999 artiklis 15 sätestatud aegumistähtaeg ei väljenda kuidagi üldpõhimõtet, mille kohaselt uus abi muudetakse olemasolevaks abiks, ning välistab vaid rohkem kui kümme aastat enne Euroopa Komisjoni esimest sekkumist antud abi tagasinõudmise.

26. Kuid isegi sellisel juhul esitati see seisukoht mitte seoses hinnanguga liikmesriigi kohtu kohustusele kohustada abisaajat tagastama rahalise abi ELTL artikli 108 lõike 3 (või ka EÜ asutamislepingu artikli 88 lõike 3) alusel, vaid osana komisjoni otsuse läbivaatamisest algatada ametlik uurimismenetlus vastavalt EÜ asutamislepingu artikli 88 lõikele 2 ja määrusele nr 659/1999.

27. Nõukogu määruse (EL) 2015/1589 artikli 17 lõikes 1 [või ka nõukogu määruse (EÜ) nr 659/1999 artikli 15 lõikes 1] määratletud perioodi olemuse küsimuses avaldas Euroopa Kohus oma seisukohta ka 5. märtsi 2019. aasta otsuses kohtuasjas Eesti Pagar AS vs. Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus ja Majandus-ja Kommunikatsiooniministeerium (C-349/17 [EU:C:2019:172]) ja samuti 30. aprilli 2020. aasta kohtuotsuses Nelson Antunes da Cunha, Lda/Instituto de Financiamento da Agricultura e Pescas IP (IFAP) (C-627/18 [EU:C:2020:321]). Kohus märkis, et selles sättes kehtestatud aegumistähtaeg kehtib ainult komisjoni õiguse kohta abi tagasi nõuda, mistõttu seda ei saa kohaldada pädevate riiklike ametiasutuste poolt ebaseaduslikult antud abi tagasinõudmiseks läbiviidavatele menetlustele.

28. Nendes otsustes käsitles Euroopa Kohus aga küsimust selles sättes kehtestatud aegumistähtaaja olulisusest seoses võimalusega piirata (muidu võib-olla põhjendatud) nõudeid, mis on esitatud riigisisises kohtumenetluses vastavalt ELTL artikli 108 lõikele 3 [või pärast komisjoni otsust vastavalt nõukogu määruse (EL) 2015/1589 artiklile 16]. Käesoleval juhul aga ei sõltu eelotsusetaotluse esitanud kohtu otsus kostja 1 kui abisaaja poolt esitatud aegumise väite põhjendatuse hindamisest (muidu võib-olla põhjendatud) ELTL artikli 108 lõikest 3 tulenevate nõuete alusel, vaid vastusest küsimusele, kas kostjal 1 kui abisaajal on kohustus tagastada ka selline teatamata jäetud abi, mida nõukogu määruse (EL) 2015/1589 artikli 17 lõikes 1 näidatud tähtaaja objektiivse lõppemise tulemusena peetakse (edaspidi) olemasolevaks abiks (kuigi seda ei ole tagasiulatavalt kinnitatud).

29. Lisaks komisjoni volituste piiramise tagajärgede hindamisele vastavalt nõukogu määruse (EL) 2015/1589 artikli 17 lõikele 1, näib sama hinnang esinevat ka Euroopa Kohtu 5. oktoobri 2006. aasta kohtuotsuses Transalpine Ölleitung in Österreich GmbH jt vs. Finanzlandesdirektion für Tirol jt (C-368/04 [EU:C:2006:644]), samuti 12. veebruari 2008. aasta kohtuotsuses Centre d'exportation du livre français (CELF), Ministre de la Culture et de la Communication vs. Société internationale de diffusion et d'édition (SIDE) (C-199/06 [EU:C:2008:79]), mille kohaselt Euroopa Komisjoni otsus, millega tunnistatakse teatamata abi siseturuga kokkusobivaks, ei too kaasa selliste aktide õigusvastasuse kõrvaldamist, mis on kehtetud, kuna nende vastuvõtmine rikub

ELTL artikli 108 lõikes 3 sätestatud keeldu. Samas märkis Kohus ka, et see artikkel ei kohusta liikmesriigi kohut kohustama abisaajat (ennetähtaegselt) tagastama antud abi olukorras, kus Euroopa Komisjon on juba teinud otsuse, millega tunnistatakse abi siseturuga kokkusobivaks. See ei piira abisaaja kohustust maksta õigusvastase olukorra kestuse eest intressi või heastada antud abi ebaseaduslikkusega põhjustatud kahju.

30. Samamoodi jõudis Kohus 23. jaanuari 2019. aasta kohtuotsuses Presidenza del Consiglio dei Ministri vs. Fallimento Traghetti del Mediterraneo SpA (C-387/17 [EU:C:2019:51]) järeldusele, et määruse 659/1999 artikli 15 lõikes 1 sätestatud aegumistähtaja möödumine ei tohi kaasa tuua ebaseadusliku riigiabi tagasiulatuvat kinnitamist pelgalt seetõttu, et see muutub olemasolevaks abiks selle määruse artikli 1 punkti b alapunkti iv tähenduses, ning selle õigusliku aluse äralangemist kaebuselt, mille on selle liikmesriigi vastu esitanud üksused ja konkurendid, keda ebaseadusliku abi andmine mõjutas.

31. Samas ei käsitlenud Euroopa Kohus nendeski otsustes küsimust, millist mõju avaldab märgitud aegumistähtaja möödumine abisaaja kohustusele tagastada (algselt) antud abi ELTL artikli 108 lõike 3 rikkumise tõttu selle artikli vahetu kohaldamise mõjul.

32. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu arvates ei kujuta viidatud liidu õiguse sätteid seega käsitletavas asjas *acte éclairé*'d.

33. Seetõttu võib kokkuvõtteks öelda, et esitatud küsimuse olemus seisneb selles, kas (ainuüksi) komisjoni õiguse aegumistähtaja lõppemine vastavalt nõukogu määruse (EL) 2015/1589 artikli 17 lõikele 1 (ka liikmesriigi kohtus toimuva menetluse ajal), mille tulemusena tunnistati antud abi olemasolevaks abiks kooskõlas selle määruse artikli 1 punkti b alapunktiga iv ja artikli 17 lõikega 3, välistab liikmesriigi kohtu kohustuse kohustada abisaajat tagastama (teatamata) abi ELTL artikli 108 lõike 3 vahetu kohaldamise alusel.

34. Sellele küsimusele vastamisel näib eelotsusetaotluse esitanud kohtu arvates eelkõige lubatav (ehkki mitte ilma põhjendatud kahtlusteta) väita, et kui ELTL artikli 108 lõike 3 kohaselt ei ole liikmesriigi kohtul kohustust kohustada abisaajat ennetähtaegselt antud abi tagastama olukorras, kus komisjon on juba teinud otsuse, millega tunnistatakse abi siseturuga kokkusobivaks, seda enam, et kohtul on võimatu kehtestada nimetatud artikli alusel selline kohustus, kui komisjon oma aegumistähtaja objektiivse möödumise tõttu enam sellist otsust ei tee (või teha ei saa).

V.

[...]